

Серед найкращих творів цієї серії — портрети Гаврилка Родзянка, Бориса Суханова — Подколзіна (учень Шевченка, автор спогадів про поета), діти В. Репніна.

Значне місце в творчому спадку поета займають автопортрети.

Відомий дослідник шевченкознавець Володимир Яцюк вважає, що сьогодні відомо щонайменше 70 портретів Шевченка у всіх різновидах; тобто портрети як самостійний жанр, зображення, введені в різноманітні композиції (побутового характеру, пейзажні, ескізи, виконані на сторінках рукописних творів, у подорожніх альбомах, а також шаржі).

Їх наявність, мабуть, пов'язана з глибокою автобіографічністю творчості Шевченка, який немов присутній на правах спостерігача або учасника різноманітних подій.

Серед творів, позначених глибоким психологізмом, один із найперших автопортретів періоду заслання (1847), епіграфом до якого могли б бути відомі рядки „Караюсь, мучусь, але не каюсь“, та портрети останніх років життя (1860—1861).

Уже смертельно хворий, поет створює автопортрет (1860), пройнятий сумом і ніжністю, теплим поглядом очей, якого раніше в автопортретах Шевченка не спостерігалося („вираз ласкавий, майже ніжний“, — за Іваном Тургенєвим).

Останнім передсмертним твором Шевченка був автопортрет 1861 р. Він відтворює образ безнадійно хворого художника: густий морок, з

А. Лизогуб

Р. Лукомський

якого виступає освітлене боковим світлом обличчя, м'яка світлотінь, близька до рембрантівської, відтіняє обличчя з глибокопроникливим та сумним поглядом очей, звернених у вічність.

Певне місце серед автопортретів Шевченка посідали також автошаржі, вони були зроблені в альбомах, рукописах, листах (як-от у листі до брата Микити), в рукописі „Мар'яна чорниця“, збірці „Три літа“, в подорожніх альбомах. Мабуть, вони створювалися не для широкого загалу..

Ці твори свідчать про властиве поетові і художникові почуття гумору, що не покидало його і в найтяжчі роки життя. Так, відповідаючи на запитання у листі Варвари Репніної, як йому живеться у цій страшній пустелі, відповів: „Ось так“ і нарисовав важку, вайлувату карикатурну постать з рушницею за плечима і витягнутим уперед носиком черевика при повній амуніції. Це був час, коли майор Мешков докладав великих зусиль, щоб навчити Шевченка, цілком не придатного до муштрованої виправки, тягнути ногу при повній амуніції. На щастя, намірам російського офіцера не судилося здійснитися.

Тарас Шевченко був одним з найвизначніших майстрів офорту. Він зробив вагомий внесок у розвиток портретного, побутового та пейзажного жанрів в Україні та в скарбницю європейського мистецтва.

Ганна КОС

УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРА НА СТОРІНКАХ ДВНАДЦЯТИТОМНОЇ БЕЛЬГІЙСЬКОЇ АНТОЛОГІЇ

У франкомовному звучанні вийшло чотири антології, які присвячені українській літературі. Перша з них, за редакцією професора Михайла Грушевського, з'явилася 1921 р. у видавництві Українського соціологічного інституту (Париж; Женева; Прага) з Переднім словом французького мовознавця професора Collège de France Антуана Мейс. В антології подані найкращі зразки української літератури від давніх часів — до XIX ст. Через сім років, 1928 р., з'явилися три номери літературного бельгійсько-французького журналу „La Nervie“ (№ 4—5, 7), „присвячені літературі, мистецтву, культурному життю молоді Української РСР“. У другому українському номері містилися зразки давньоруської літератури, три народні думи, а також близько 20 поетичних та прозових творів українських письменників, починаючи від „Пісні Х“ Г. Сковороди і закінчуючи віршем „Вітер з України“ П. Тичини та іншими творами тогочасних

українських поетів, зокрема А. Кримського. Як зазначала редакція журналу, переклади частково використано з Антології 1921 р., інші ж належали відомому славістові, дослідникові української класичної і сучасної літератур, проф. Лільського університету Антуанові Мартелю.

Ще одну антологію під назвою „Anthologie de la littérature ukrainienne du XIe au XXe siècle“ (Paris; Kyiv) опрацював творчий колектив Крайового НТШ у Західній Європі з його осідком у Сарселі (Франція) під орудою академіка Аркадія Жуковського. Про антологію уже з'являлися повідомлення і відгуки, зокрема на сторінках журналу „Всесвіт“ (А. Жуковський, Марта Тарнавська); писав про неї і „Вісник НТШ“ у (2004, осінь—зима, ч. 32). На сторінках журналу „Всесвіт“ (2005, № 1—2, с. 143—145) А. Жуковський висвітлює історію задуму бельгійської антології, про яку мовитиметься далі: „Професор Лювєнського університету в Бельгії

Жан-Клод Поле, готуючи антологію європейських літератур під назвою „Європейська літературна спадщина“ („Le Patrimoine littéraire européen“), звернувся до французьких українців, щоб вони подали відповідні матеріали про трьох обраних українських письменників: Тараса Шевченка, Лесю Українку й Івана Франка, що мали ввійти до 11 і 12 томів вищезгаданої Антології, згодом доповненої матеріалом ще про трьох інших письменників — Василя Стефаника, Миколу Хвильового і Юрія Яновського“ (С. 143).

Нарешті четверта енциклопедія — 12-томна бельгійська антологія „**Patrimoine littéraire européen. Anthologie en langue française sous la direction de J.-C. Polet**“ (Bruxelles, 1993—2000), яку можна вважати унікальним явищем в історії таких антологічних видань з обширною репрезентацією української літератури.

Титульна сторінка
бельгійської Антології.
1993 р. Вип. 4а

Видання, в якому є також розділи про „Слово о полку Ігоревім“, „Галицько-Волинський літопис“ та М. Гоголя, підготував великий авторський колектив французьких та бельгійських літературознавців. Воно з'явилося друком у брссельському університетському видавництві „De Boeck“.

Один із керівників проекту, літературознавець Клод Пішуа так писав про цей науковий роздум у передмові до 12 т. Антології: „Трохи менше, як десять років

тому, Жан-Клод Поле мав намір просити мене написати передмову до першого тому цього видання. Сьогодні він мені пропонує закрити разом із ним (можливо, на певний час?) цю величезну споруду: я бачив її задум, підготовку, виконання. Не мав щодо неї жодного сумніву. Успіх винагородив нас за таку віру. Дванадцять томів, чотирнадцять книг, сотні добровільних співпрацівників, яких вибрали із найкращих знавців та спеціалістів [...]. Відомо, як багато важили мова і література в самоусвідомленні підкорених або закріпачених могутніми державами народів Центральної та Східної Європи саме для їхнього самоусвідомлення, яке привело їх до автономії або незалежності [...] Жан-Клод Поле вирішив зупинити історію творення цієї європейської спадщини 1922 роком, який водночас є роком заснування радянської Росії і смерті Пруста. [...] Далі європейська спадщина перестає бути чисто європейською: вона стає американською і крайньосхідною“.

Українському читачеві, безперечно, цікаво дізнатися про презентацію у цій Антології згаданих українських письменників, передне слово до літературної подачі яких належало переважно Аркадієві Жуковському. (Автор цього допису не має, на жаль, жодної інформації стосовно подання в Антології творчості В. Стефаника, М. Хвильового та Ю. Яновського, а також і, можливо, Г. Сковороди.)

Українська література у бельгійській Антології репрезентована у трьох томах — 4а, 11а та 12.

Т. 4а — Середньовіччя, від Уралу до Атлантики. Література Східної Європи. Вступна стаття Ж. Бланкофа „Слово о полку Ігоревім“; переклади фрагментів „Героїчний похід“, „Затемнення сонця, битва і хоробрість Всеволода“; „Оплакування міжусобиць і плач Ярославни“; „Закінчення пісні“. Укладачі вибрали оригінальний спосіб презентації цієї перлини давньої української літератури: переклади фрагментів „Слова о полку Ігоревім“ подали у кількох варіантах, зроблених французькими та бельгійськими славістами і надрукованих у франкомовних виданнях XIX—XX ст. Таким чином, перед читачем вимальовується широка панорама входження цього твору у франкомовну культуру — від перекладів Ф.-Г. Ейшофа (1839), автора „Історії мови і літератури слов'ян“, А. Міцкевича (1840), А. Рамбо (1876) до інтерпретації „Слова о полку Ігоревім“ завзятим пропагандистом української культури, бельгійським професором А. Ірегуаром (1948) та Ф. Супо і Ж. Бланкофом.

Фрагмент „Галицько-Волинського літопису“ „Похвала Романові Мстиславичу“, репрезентованого Ж. Бланкофом, подавався з видання Антології 1921 р., а також у перекладі одного із співробітників бельгійської Антології К. Алавердяна; йому ж належав і переклад ще одного фрагмента із „Галицько-Волинського літопису“ — „Друге нашестя Бурондая“, зроблений спеціально для бельгійської Антології.

Твори Т. Шевченка та М. Гоголя містяться у **т. 11а**: „Національне відродження і загальна свідомість, 1832—1885. Триумфальні романтизми“.

Про творчість Т. Шевченка вступну статтю написали М. Антохій та А. Жуковський. Літературна частина репрезентована поетичними творами „Причинна“ (Пер. Е. Гільвіка), „Іван Підкова“ (Пер. Е. Шеррер), „Заповіт“ (Пер. К. Угрин), „Кавказ“ (Пер. Е. Гільвіка), „Мені однаково...“ (Пер. Принцеси де Токарі, Ш. Тіяка), „Садок вишневий...“ (Пер. Ф. Мазада), „Марія“ (Пер. М.-Ф. Жакамон), „Чи не покинуть нам небого...“ (Пер. Е. Гільвіка).

Згідно з цим списком перекладачів, укладачі охопили майже півстолітню історію інтерпретації творів Т. Шевченка французькою мовою — від 1920 до 1960 р.

Вступну статтю до літературної спадщини М. Гоголя у цьому томі написав письменник Г. Окутюрьє, французький дослідник трьох найважливіших аспектів творчості М. Гоголя — фольклорних оповідань, „урбаністичних“ творів і дидактичних писань, з особливим акцентом на поемі „Мертві душі“.

Літературна частина ознайомлює франкомовного читача з такими творами Гоголя: „Страшна помста“ (X розділ „Вечорів на хуторі поблизу Диканьки“) (Пер. М. Окутюрьє); „Щоденник божевільного“ (уривок із „Арабесок“) (Пер. Л. Віардо, 1845); „Карета“ (Пер. Л. Віардо, 1845); „Тарас Бульба“ (XI розд.) (Пер. М. Окутюрьє, 1966); „Мертві душі“ (ч. I, розд. 1, 11; ч. II, другий фрагмент) (Пер. А. Монго), „Сповідь автора“ (Пер. Ж. Жоане, 1967), „Ревізор“ (V дія, сц. XVIII—IX) (Пер. П. Меріме, 1853).

Тут читачеві запропоновано панорамне зображення 150-літнього зацікавлення французького літературознавства творчістю Миколи Гоголя — одного із найзагадковіших і найбільш трагічних українських письменників. До того ж, деякі уривки

перекладів М. Гоголя подані із найавторитетнішого франкомовного видання Повного зібрання творів письменника, що з'явилося друком 1967 р. у серійному виданні „Bibliothèque de la Pléiade“ під керівництвом Густава Окутюр'є. Є і давніші переклади, зроблені у XIX ст. Л. Віардо та П. Меріме, великим шанувальником слов'янських

літератур, зокрема української, видання 1845, 1853 та 1925 рр.

Творчі персоналії Лесі Українки та Івана Франка представлені в 12 т. бельгійської Антології (Брюссель, 2000) під назвою „Глобалізація Європи“ (або „Європа у світі“), що охоплював 1885—1922 рр., і супроводжувалися ґрунтовними статтями А. Жуковського.

Літературна частина під назвою „Леся Українка“ містила такі поетичні і драматургічні твори поетеси:

(На крилах пісень).

До. Гимн. (Grave) зі збірки „Сім струн“ („До тебе, Україно, наша бездольна мати...“) (Пер. Б. Куропаса, 1983); „Contra spem spero“ (Пер. Принцеси де Токарі, Ш. Тієка, 1933); „Досвітні вогні“ (Пер. А. Свірка, 1970); „Думи і мрії“. „Слово, чому ти не твердая криця...“ (Пер. А. Мартеля, 1928); „По за збірками“. „Я бачила, як ти хилився додолу“ (Пер. А. Дорош, 2000), „Лісова пісня“ (остання сцена третьої дії) (Пер. А. Авріля, 1985).

Презентація творчості І. Франка у цьому ж томі Антології відкривається вступною статтею про письменника (С. 690—692), авторства А. Жуковського. Висвітливши головні віхи життя і творчості І. Франка, автор передмови зосередив увагу на таких головних питаннях світового франкознавства: І. Франко — учений енциклопедичних знань, перший із реалістів української літератури і перший поет після Шевченка, який своєю добіркою 1887 р. „З вершин і низин“ увів нове звучання у соціальну ліричну поезію; поет епічного настрою, неореалістичних тенденцій, філософської тематики, автор поетичної добірки „Скорбні пісні“ (1900), що є медитуванням поета над власною

долею. Прозова творчість І. Франка становить понад 100 оповідань і понад десять повістей та романів. І. Франко — автор драматургічних творів, творів для дітей, перекладів із 14 мов, історичних і літературно-критичних праць, які також посідають виняткове місце у його творчому і науковому доробку.

Вступну статтю про Франка А. Жуковський завершив інформацією про інтереси письменника стосовно сучасної української літератури, про важливі праці з теорії літератури, його багатогранну діяльність у галузі мовознавчих, етнографічних, фольклористичних, історичних, економічних, філософських та інших студій, про вплив на нього різних тогочасних науково-філософських течій, які відобразилися на світогляді письменника.

Особливо приємно зазначити, що у списку тих наукових праць, які автор передмови рекомендував для ознайомлення з творчістю І. Франка, є видання „Іван Франко і світова культура“ (матеріали Симпозіуму 1986 р.) та „Іван Франко: письменник мислитель, громадянин“ (матеріали Міжнародної конференції 1996 р.), ЛНУ ім. І. Франка (Вид-во „Світ“, 1998).

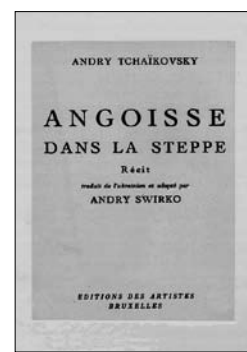
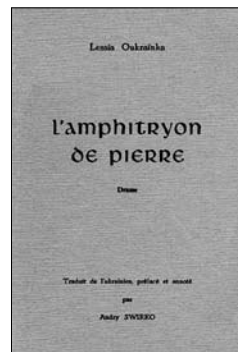
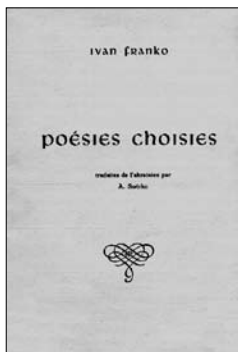
Літературна частина розділу „Франко“ (С. 692—704) бельгійської Антології містила такі твори письменника: „Каменяри“ (нова редакція перекладу Е. Круби); „Безмежне поле“ та „Ой ти, дівчино, з горіха зерня“ — переклади французької поетеси українського походження Алін Дорош, спеціально зроблені для Антології (2000); „Якби ти знав, як багато важить слово“ (Пер. А. Свірка, 1970); „Картина Бенгалю“ (1 розд. роману „Воа constrictor“ (Пер. В. Гопнер, 1962); „Schönschreiben“ (Пер. Н. Бойко-Яцури, спеціально зроблений для Антології, 2000).

Отже, можна ствердити, що вихід у світ бельгійських антологій, які, безперечно, потребують ґрунтовного додаткового дослідження, унікальне явище в історії українсько-бельгійських літературних взаємин, яким уже понад півтора століття. Літературна цінність бельгійського видання безперечна, наукова — ще більше посилюється завдяки тому багатому бібліографічному апаратові, який супроводжує презентацію кожної поданої в ній персоналії, що є запорукою входження української культури в Європейську інформаційну базу даних.

Святослав ГРАБ

Титульна сторінка бельгійської Антології. 2000 р. Вун. 12

Обкладинки бельгійських книжкових видань з української літератури